

L'ensenyament de la geografia en el nou entorn social i cultural

Com ensenyar a pensar i a actuar sobre els fenòmens i problemes socials, situats en l'espai i en un món global

Maria Roser Canals i Cabau

Inspectora d'educació i professora de didàctica de les ciències socials a la UAB. A/e: roser.canals@uab.cat

L'ensenyament de la geografia en el marc de la societat de la informació i el coneixement té com a finalitat ensenyar a l'alumnat de secundària a pensar i a actuar sobre els fenòmens i problemes socials de l'espai en un món global.

Per aquesta raó, l'ensenyament de la geografia s'ha de plantejar a partir del coneixement, l'anàlisi i la interpretació de problemes socials rellevants. Aquests fenòmens i problemes esdevenen com a conseqüència del fet de pensar que els éssers humans fan els recursos del medi natural per satisfer les seves necessitats: alimentar-se, protegir-se, desplaçar-se o divertir-se... donant lloc a una gran diversitat de paisatges que configuren el medi humanitzat. El coneixement geogràfic és imprescindible per comprendre'ls i interpretar-los.

Al docent, li cal estar atent a l'actualitat per seleccionar qüestions socialment vives que afecten el dia a dia de la ciutadania a partir de fets i fenòmens socials de l'actualitat de l'àmbit d'estudi de la geografia: les migracions humanes, les guerres i conflictes territorials, l'explotació dels recursos naturals, el canvi climàtic i els desastres naturals, entre d'altres.

El paper del professor ja no és la transmissió del coneixement, sinó la creació d'escenaris d'aprenentatge motivadors que permetin als estudiants analitzar aquests problemes en contextos globals i també propers a la seva experiència i als seus interessos per plantejar possibles solucions o alternatives basades en la sostenibilitat i la justícia social. El professorat els proporciona els recursos i les fonts d'informació i els orienta en el procés de construcció del coneixement.

Des d'aquesta perspectiva, l'enfocament del currículum de geografia de tercer d'ESO permet treballar problemes com per exemple els de la taula 1:

TAULA 1

Enfocament del currículum de geografia treballant per problemes

Tema	Problema social rellevant	Activitats argumentatives
1. El paisatge	L'impacte de les activitats econòmiques sobre el paisatge.	<ul style="list-style-type: none"> - Discussió inicial. - Interpretació individual del paisatge del litoral. - Joc de simulació i debat. - Text argumentatiu individual final.
2. La població	El creixement de la població mundial i la disponibilitat de recursos.	<ul style="list-style-type: none"> - Discussió inicial. - Interpretació individual sobre la projecció del creixement demogràfic. - Conferència internacional de població: cal frenar el creixement de la població mundial? - Text individual d'opinió sobre els límits del creixement demogràfic.
3. La ciutat	La planificació urbana i la qualitat de vida dels ciutadans.	<ul style="list-style-type: none"> - Text individual d'opinió sobre l'urbanisme. - Joc de simulació. - Text d'opinió per als mitjans de comunicació locals.
4. L'agricultura	Els productes transgènics poden eradicar la fam?	<ul style="list-style-type: none"> - Text argumentatiu inicial sobre els productes transgènics. - Text argumentatiu considerant avantatges i inconvenients de diverses fonts d'informació. - Discussió en petit grup. - Text argumentatiu final: els transgènics poden ser una solució al problema de la fam al món?
5. La indústria	Les conseqüències de la deslocalització industrial: l'atur i l'explotació laboral.	<ul style="list-style-type: none"> - Joc de simulació sobre la deslocalització industrial. - Text argumentatiu individual. - Dramatització de la situació dels afectats. - Text argumentatiu individual final.

FONT: Elaboració pròpia.

És important que aquests problemes també se situïn en contextos propers a la realitat dels alumnes. Per exemple, a partir de la proposta urbanística de rehabilitació del seu barri, els estudiants analitzen els problemes que té i les necessitats dels seus habitants, i fan arribar les seves propostes al regidor d'Urbanisme, considerant la millora de la qualitat de vida dels ciutadans del barri. D'aquesta manera, actuen i es comprometen en la millora de l'entorn proper i reconeixen que el que aprenen a l'escola els ajuda a entendre el món on viuen.

Els estudiants tenen un paper actiu en el procés d'aprenentatge: han de buscar informació, seleccionar-la i interpretar-la per construir un coneixement propi per donar resposta als interrogants que se'ls plantegen en forma de problemes que hauran de contrastar amb les propostes dels companys, a través del diàleg i el debat, per enriquir-les, matisar-les o fins i tot modificar-les.

Però la naturalesa dels problemes socials és molt complexa perquè tracta sobre situacions que afecten les persones i, per tant, està condicionada pels interessos dels individus i grups socials i per la ideologia o manera que tenen d'entendre el món. D'aquí ve la importància de desenvolupar un pensament crític que els permeti, en primer lloc, qüestionar la realitat i dubtar de les afirmacions que no hagin estat comprovades i contrastades prèviament, i, en segon lloc, analitzar i avaluar l'estructura i la consistència dels raonaments, les opinions o les afirmacions per desenvolupar la capacitat d'emetre bons judicis basats en raons i procurar aportar solucions o respostes creatives i argumentar-les amb raons del coneixement geogràfic i de les ciències socials.

Des d'un punt de vista educatiu, l'argumentació que interessa no és aquella que es proposa convèncer a qualsevol preu, sinó la que justifica un punt de vista mitjançant raons suficients, fortes (resistents a la crítica) i pertinents (basades en el coneixement de les ciències socials) amb el propòsit de sotmetre el propi judici a discussió, contrastant arguments a través del diàleg i del debat per arribar al consens, sempre que sigui possible.

L'estudi de la geografia des d'aquesta perspectiva afavoreix la formació de ciutadans crítics, amb actituds, valors i comportaments democràtics, capaços de prendre compromisos individuals i col·lectius per millorar el present i pensar el futur.

Bibliografia

XTEC. (2015). *El web de les ciències socials: Problemes del món actual*. Recuperat de

<http://www.xtec.cat/~aguiu1/socials/problemes.htm>